

7. Сучасний віруючий як об'єкт впливу міжконфесійних відносин в Україні

Актуальність теми дослідження визначається тим, що міжконфесійні відносини, являючи «собой складну систему взаємозалежностей суб'єктів відносин», є вагомим чинником впливу на ситуацію у сакральному середовищі. Відтак вони можуть мати і мають істотний вплив на сучасного віруючого.

Стан розробленості теми. Незважаючи на чисельні публікації, присвячені питанням різнопланових аспектів формування, реалізації та перспектив розвитку міжконфесійних відносин в Україні, досі залишається відкритим теоретичне осмислення питання їх практичного впливу на сучасну віруючу людину. Саме цей факт викликав інтерес автора до розгляду даної проблеми.

Об'єктом дослідження є сучасний віруючий, *предметом дослідження* – вплив міжконфесійних відносин на об'єкт – сучасну віруючу людину.

Основні завдання цієї публікації: дослідження взаємозалежності міжконфесійних відносин та характеристик сучасного віруючого, а також механізмів їх впливу на об'єкт – віруючого.

Основний зміст статті. Важливою характеристикою сучасного віруючого, яка, на нашу думку, відображає суттєву кореляцію залежності його позиції і міжконфесійних відносин, є наслідки впливу на віруючого цих відносин. Нагадаємо, у філософії поняття об'єкт визначається як «те, на що направлена індивідуальна або колективна свідомість»⁵⁹, або «частина об'єктивної реальності, яка знаходиться у взаємодії з суб'єктом і виділена, завдячуючи його пізнавальній активності»⁶⁰. У нашому випадку «частиною об'єктивної реальності» є сучасний віруючий, а в означенні «колективної свідомості» виступатимуть носії міжконфесійних відносин і самі відносини. Таким чином, віруючий, як об'єкт, стає детермінованим певними міжрелігійними, міжконфесійними відносинами і під їх дією змінюється. На практиці суб'єкт-об'єктні відносини дещо нівелюють свої усталені сутнісні ознаки, тому при взаємодії суб'єкта і об'єкта закономірним явищем є їх взаємовплив. В процесі міжрелігійних, міжконфесійних відносин віруючий, як об'єкт їх впливу, в інших координатах може набути ознак суб'єкта впливу на ці відносини, їх формування, корегування і т.п.

Є підстави для припущення, що перебування віруючого у статусі об'єкта впливу міжрелігійних, міжконфесійних відносин може змінювати його певні характеристики в доволі широкому сегменті (від позитивних до негативних) у залежності від змісту самих відносин. Природно, конструктивні форми

⁵⁹ Философия: энциклопедический словарь [под. ред. А. Ивгина]. – М., 2006. – С. 596

⁶⁰ Кондрашов В.А. Новейший философский словарь / В.А. Кондрашов, Д.А. Чекалов, В.Н. Копорулина; под общ. ред. А.П. Яреценко. – Ростов-на-Дону, 2006. – С. 431.

зазначених відносин позитивно впливатимуть на віруючого, а відтак сприятимуть формуванню його свідомості, певної поведінки (терпимість, поступливість, готовність до розуміння опонента, до компромісу, поваги і розуміння до розмаїття релігій та віросповідань як форм самовираження духовного стану людини; визнання за іншими спільнотами, віруючими права на повноцінне незалежне існування, права мати іншу думку, позицію, переконання тощо).

Відповідно, нав'язані специфічними міжконфесійними відносинами деструктивного, конфліктного характеру, як бачимо на практиці, можуть сприяти набуттю віруючим необ'єктивних, упереджених, викривлених оцінок щодо релігійної ситуації, інших релігій, віруючих-опонентів, формувати в поведінці нехтування чинним законодавством, правами інших релігійних організацій та віруючих, недовіру, підозрілість, нещирість, релігійну нетерпимість, екстремізм, фанатизм тощо. Не можна виключати, що у подальшому вони можуть вести до дестабілізації не тільки міжконфесійних відносин, а й становища у суспільстві загалом.

Розглядаючи *конструктивні за характером впливу* види міжконфесійних відносин, що так чи інакше можуть формувати і формують свідомість, позицію віруючого, до найбільш значущих можна віднести міжконфесійні відносини, які складаються в процесі спільної, взаємоузгодженої діяльності:

- в міжцерковних та міжконфесійних об'єднаннях з компетенцією консультативно-дорадчих органів (Всеукраїнська Рада Церков і релігійних організацій, Нарада представників християнських церков України, Рада євангельських протестантських церков України, Українська міжцерковна рада, Всеукраїнська рада християнських церков, Рада представників духовних управлінь і центрів мусульман України);

- в ході проведення релігійних акцій (міжконфесійних молебнів, хресних ходів, молитовних сніданків) з нагоди визначних подій, дат, що мають загальносуспільне значення;

- в процесі спільної підготовки міжконфесійних документів з проблемних моментів суспільного та релігійно-церковного життя;

- через міжконфесійну співпрацю релігійних організацій у добродійній, культурно-просвітницькій діяльності;

- в ході ініціації, організації та проведення конференцій, міжрелігійних форумів, семінарів, нарад;

- в процесі спільної підготовки представниками конфесій проектів законодавчих та нормативних актів, які фіксують узгоджену позицію релігійних об'єднань щодо врегулювання державно-церковних та міжцерковних (міжконфесійних) відносин⁶¹, оцінки ситуації в країні, стану суспільної моральності тощо.

⁶¹ Климів В. Міжконфесійні відносини: їх форми і шляхи толерантизації // Практичне релігієзнавство : колективна монографія за ред. проф. А. Колодного і Л. Филипович. – К., 2012 – С. 244-245

Безперечно, кожна із зазначених форм може мати і має суттєвий вплив на віруючу людину і значною мірою на це розрахована, сприяючи виробленню у віруючого релігійно мотивованих оцінок, характеристик, поведінки, способів реагування на ті чи інші вияви в міжконфесійному просторі й суспільстві в цілому.

Показовою в цьому відношенні є діяльність Всеукраїнської Ради Церков і релігійних організацій (далі – ВРЦіРО) і ті документи, які створює цей унікальний представницький дорадчий орган, уособлюючи собою міжконфесійне порозуміння з актуальних проблем сучасної України. Об'єднуючи понад 90 % релігійної мережі України, зазначена інституція має делеговані можливості для декларування спільних позицій з різнопланових проблем як релігійних спільнот, так і українського суспільства в цілому: духовного, морального, політичного, соціального характеру. Заявляючи про свою узгоджену, скоординовану позицію, вона тим самим демонструє можливість вироблення різними церквами, релігійними течіями консенсусного бачення проблемних питань, узгоджених оцінок у поліконфесійній Україні, керуватися якими ВРЦіРО пропонує віруючому загалу – православним, греко- і римо католикам, віруючим протестантських церков, прихильникам ісламу, іудаїзму та ін. Оскільки рішення Ради оприлюднюються, то віруючі мають можливість знайомитися з позицією цього органу і, на відміну від попередніх періодів історії церкви в Україні, мати уяву про позицію не лише своєї церкви, а й інших релігійних об'єднань щодо найважливіших проблем: стану державно-церковних відносин і пропозицій церков стосовно їх поліпшення, характеру реагування владних чинників на пропозиції ВРЦіРО, ставлення релігійної спільноти до проектів базового Закону України про свободу совісті і релігійні організації та Концепції державно-конфесійних відносин в Україні; оцінки морального стану сучасного українського суспільства, більшість якого складають віруючі; позиції європейських органів (Ради Європи, Парламентської Асамблеї Ради Європи, Європейського Суду) щодо становища релігійних об'єднань в Україні та ін.

Наскільки істотним може бути вплив міжконфесійних відносин на зміну характеристик сучасного віруючого, можна проілюструвати на прикладі документів ВРЦіРО, які стосуються фундаментальних цінностей, засад єдності українського народу (національної історії, релігії, мови, моралі), цінностей, які нерідко стають предметом політизованих маніпуляцій і в яких нерідко важко розібратися пересічному віруючому. Певна річ, церкви, релігійні організації України мають власне бачення цих проблем і не можуть не реагувати на відверте пропагування ідей, зокрема, спрямованих на нехтування історичною правдою, на поширення сепаратистських, антидержавних настроїв, що несуть пряму загрозу стабільності в суспільстві та державі. Знаковими документами ВРЦіРО зокрема стали: «Звернення щодо функціонування мов та загроз сепаратизму»⁶², Відкритий лист глав церков і релігійних організацій України

⁶² Звернення членів Всеукраїнської Ради церков і релігійних організацій до українського народу щодо функціонування мов та загроз сепаратизму 24.07.2006 р.

до Президента України щодо мовного питання ⁶³, Звернення до Голови Верховної Ради та народних депутатів України з приводу внесення на розгляд Верховної Ради України законопроекту № 9073 «Про засади державної мовної політики»⁶⁴. В них уповноважена міжконфесійною спільнотою ВРЦіРО пропонує «наймудріше – підтримувати розумну рівновагу між державним статусом української мови і забезпеченням мовних прав національних меншин». Церкви закликали Президента України «стати ініціатором загальнонаціонального суспільного і фахового діалогу навколо мовної проблематики», проводити «збалансовану мовну політику в Україні», «не підписувати вибухонебезпечний мовний законопроект № 9073», не дати перетворювати мовне питання у причину «ескалації суспільного протистояння»⁶⁵.

Принагідно зазначимо: соціологічні дослідження останнього двадцятиліття показують, що у 2012 р. 43,6% респондентів вважали, що «українська мова повинна бути єдиною державною і офіційною мовою, російська може використовуватись на побутовому рівні, як і мови інших національних меншин» (у 2005 р. таких було 35,0%). Значно зменшилася кількість респондентів, які вважали, що «обидві мови повинні бути державними мовами» (з 37% у 2005 р., до 23,9% у 2012 р ⁶⁶. Зазначені дані вказують на тенденцію збільшення респондентів, що усвідомленіше сприймають дану проблему. Як показують документи ВРЦіРО, узгоджена позиція церков з цього питання є співвідносною з настроями українського соціуму, більшість яких віруючі. Аргументоване бачення церквами розв'язання цього питання, на нашу думку, і в подальшому буде сприяти формуванню в свідомості віруючих толерантного ставлення до представників різних мовних культур, мінімізації підтримки політизованих деструктивних проявів у цій площині.

Не менш важливими для формування свідомості і поведінки сучасних віруючих є узагальнена позиція міжконфесійних дорадчих органів з соціальних проблем, які стрімкими темпами набувають суспільної значущості,

[Електронний ресурс] – Режим доступу: http://vrciro.org.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=175&Itemid=1

⁶³ Відритий лист глав Церков і релігійних організацій України до Президента України В. Ф. Януковича щодо мовного питання від 4 липня 2012 р. / [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.cerkva.info/ru/documents/13-documents/2532-lyst.html>

⁶⁴ Всеукраїнська Рада церков стурбована спробами розколоти суспільство за мовною ознакою 27.05.2012 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://vrciro.org.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=174&Itemid=31

⁶⁵ Відритий лист глав Церков і релігійних організацій України до Президента України В.Ф. Януковича щодо мовного питання від 4 липня 2012 р. / [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.cerkva.info/ru/documents/13-documents/2532-lyst.html>

⁶⁶ Українське суспільство. Двадцять років незалежності. Соціологічний моніторинг: У 2-х т. – Том 2: Таблиці і графіки / [за ред. д. філос. н. Є. І. Головахи, д. соц. н. М.О.Шульги]. – К., 2011. – С. 67

а відтак потребують дієвої зацікавленості у їх вирішенні громадськості, державних структур, релігійних організацій. Це, зокрема, проблеми, пов'язані з проблемами виховання дітей і молоді, зміцнення сім'ї, попередження сирітства, протидії розповсюдженню епідемії ВІЛ-СНІДу⁶⁷, практиці штучного переривання вагітності та ін. Актуальними щодо визначення позиції віруючого загалу у питанні сирітства і виховання дітей показали себе не тільки «Звернення Всеукраїнської Ради Церков і релігійних організацій щодо захисту і піклування про дітей-сиріт, попередження сирітства та забезпечення права дитини на виховання в сім'ї»⁶⁸, а й реалізація відповідно до цього Звернення релігійними організаціями цілої низки практичних заходів. Церкви, релігійні організації вважають, що «за умови активного, цілеспрямованого та компетентного служіння віруючих людей, Україна має всі шанси стати країною без сиріт, де жодна дитина не залишиться без уваги, а отримає потрібну їй допомогу»⁶⁹.

Спільні зусилля багатьох конфесій у вирішенні зазначеної проблеми формують у віруючого на практичних справах бачення того, що і інші конфесії, а не лише його, сповідують ідеали доброчинності, самопожертви, гуманного ставлення до людини, сприяють налагодженню нормальних, конфесійно неупереджених робочих стосунків з представниками інших релігійних організацій, відносини толерантності, ламають стереотипи нетерпимості, зневажливого ставлення до інакочергових.

Скоординована міжконфесійна позиція релігійних організацій сьогодні, в умовах зняття штучних перешкод для їх участі в розв'язанні соціальних проблем, з якими держава, як виявляється, не може самостійно впоратися, є, як ніколи, затребуваною і не може залишатися поза увагою віруючого загалу. Саме через подібний вплив і практичне розв'язання проблемних питань формуються такі риси сучасного віруючого, як гуманне ставлення до ближнього, милосердя, доброта, співчуття, терпимість, відповідальність, толерантність.

Такі підходи поволі змінюють і громадську думку про роль самих церков у проблемних питаннях соціального блоку. Якщо в 2000 р. 87,1% респондентів вважали, що церкви, релігійні організації стоять осторонь таких

⁶⁷ Закон України «Про затвердження загальнодержавної програми забезпечення профілактики ВІЛ-інфекції, лікування, догляду та підтримки ВІЛ-інфікованих і хворих на СНІД на 2009-2013 роки [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1026-17#n8>

⁶⁸ «Звернення Всеукраїнської Ради Церков і релігійних організацій щодо захисту і піклування про дітей-сиріт, попередження сирітства та забезпечення права дитини на виховання в сім'ї» 15.10.2012 / [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://vrciro.org.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=184&Itemid=31

⁶⁹ Там само.

соціальних проблем сучасності, як запобігання вагітності, абортів, СНІДу, то в 2010 р. таких було лише 26,4%⁷⁰.

Але справа не тільки і не стільки в прикладах впливу на сучасного віруючого у різних сферах релігійного і суспільного життя як на об'єкт релігійних чи суспільних відносин. Існує чимало інших, не менш результативних чинників, що змінюють, формують характер, психологію, мораль, менталітет сучасного віруючого, вміння захистити свої права, релігійні, національні, особистісні інтереси. Для нас важливо, що разом з практичним забезпеченням в Україні правової норми свободи совісті, релігійної свободи, безперешкодної реалізації громадянами права вибору і сповідання віри, зняттям світоглядних й ідеологічних пріоритетів і упереджень, після періоду доволі жорсткої конкурентної боротьби у першій половині 90-х років ХХ ст. між різними релігійними об'єднаннями за віруючих, культові будівлі, пріоритетний вплив на владу тощо у конфесійних спільнот нарешті з'явилася можливість будувати міжконфесійні відносини на послідовно релігійних засадах – взаємоповаги, толерантності, взаємодопомоги, діалогу, пошуку консенсусних рішень, через узгоджену позицію в переговорах тощо.

На засадах якісних трансформацій у характері міжконфесійних відносин в Україні почала складатися *парадигма конструктивних дій* церков, релігійних організацій, спрямована на реалізацію їх спільних інтересів щодо держави та її владних органів, віруючих, чинного законодавства, відносин з місцевими органами влади і місцевого самоврядування та ін. На відміну від попередніх періодів йдеться, по-перше, про *скоординовані дії більшості* релігійних об'єднань, за яких бажання встановити партнерські відносини з державою має більше шансів перетворитися з декларації в реальність; по-друге, добровільне встановлення доброзичливих, толерантних відносин між конфесіями задавало характер цим відносинам *як конструктивним*, а не конфліктним, спірним, нещирим.

Для нашої теми дослідження важливо те, що потенціал цієї конструктивності передавався на чи не найголовніший об'єкт відносин – на віруючого. Встановлення доброзичливих, толерантних міжконфесійних відносин, таким чином, окрім позитиву для власне міжрелігійного спілкування, створило умови і для формування самого віруючого – орієнтованого на доброзичливе ставлення до інших віруючих, неупередженого, поміркованого, що поєднує вірність своїй релігії і готовність зрозуміти позицію віруючого іншої конфесії, брати участь разом з іншими віросповіданнями у суспільно значущій роботі, скоординовано з інакковірними засуджувати аморальність, злочинність, наркоманію, екстремізм і тероризм під релігійними гаслами і т.п. Зміст спільних міжконфесійних заяв, рішень, меморандумів, підписаних главами релігійних об'єднань, створює прецеденти, задає тональність відносин віруючих на

⁷⁰ Рівень і характер релігійності українського суспільства // Національна безпека і оборона. – 2011. – № 1-2. – С. 48

найбільш масовому – первинному рівні, у побуті, сімейних відносинах, у вихованні, освіті, проповідництві, місіонерській роботі.

Націленість на конструктивність міжрелігійної діяльності релігійних організацій і віруючих не лише сприяє моральному вихованню, а стає вагомим чинником мінімізації міжрелігійної конфліктності. Не випадково, соціологічні дослідження в масштабах України з 2006 р. щорічно дають стабільне зменшення побоювань громадян можливості міжконфесійних конфліктів (в 2006 р. лише 8,4% респондентів заявили про свою боязнь таких конфліктів, у 2008 – 7,2%, у 2010 – 6,1%⁷¹).

Проте міжконфесійні відносини, залежно від змісту, яким вони наповнені, можуть впливати на об'єкт - сучасного віруючого – як позитивно, так і негативно, відповідним чином корегуючи його оцінки, позицію, поведінку, спосіб і характер реагування.

Сьогоднішні реалії релігійного життя в Україні, на жаль, дають не лише позитивні, конструктивні, а й *деструктивні* вияви у сфері міжконфесійних відносин, масштабність й інтенсивність яких прямо пов'язана з політичним кліматом у державі, станом державно-церковних відносин, позицією конкретних церков, дією зарубіжних чинників тощо. Негативний резонанс у сфері міжконфесійних відносин, у спільнотах віруючих мають, зокрема: пряме чи опосередковане ігнорування переговорних, діалогових форм розв'язання суперечностей між конфесіями з широкого кола питань, зокрема, майбутнього православної церкви, проблем матеріального характеру (розподіл, власність чи користування культовими будівлями і майном), затягування під різними приводами (нерідко по кілька років) переговорного процесу між конфесіями; конфліктне, неправове, явочним порядком вирішення на місцях спірних питань на користь певного релігійного віровчення, домінуючого в даному регіоні; апеляція конфесій до державних органів різних рівнів з пропозиціями вжити адміністративних заходів до церков-опонентів; підбурювання віруючих до невиконання рішень судів, місцевих органів влади та місцевого самоврядування; поширення гасел релігійної нетерпимості, екстремізму, релігійного фундаменталізму тощо; некоректні висловлювання представників релігійних організацій у ЗМІ; влаштування під час масових релігійно-організаційних заходів контрзаходів з провокативними підбурювальними гаслами; актуалізація окремими представниками конфесій «антисектанської теми», виступи проти різного роду неорелігій, харизматичних церков, релігій східного походження; некоректне втручання державних, політичних чинників, у тому числі іноземних, у релігійно-церковні процеси в Україні та ін.⁷²

Незважаючи на в цілому спокійну релігійну ситуацію в країні, назагал нормальні міжконфесійні відносини, час від часу мають місце вияви міжконфесійної конфліктності, нерідко політично, етнічно, морально чи

⁷¹ Українське суспільство. Двадцять років незалежності. Соціологічний моніторинг. – Т. 2. – С. 82.

⁷² Климов В. Міжконфесійні відносини: їх форми і шляхи толерантизації // Практичне релігієзнавство. – С. 245-247

суб'єктивно забарвленої. Незважаючи на їх локальність, вузько місцевий характер, вони негативно впливають на віруючих, вказуючи на те, що «вірус» релігійної недовіри, настороженості, підозр в нещирості інаковірних продовжує існувати, так що завдання мінімізації релігійної конфліктності залишається актуальним. Свіжа ілюстрація зазначеного: прийняття Священним Синодом УПЦ КП в грудні 2011 р. рішення, що «процес діалогу щодо об'єднання з УАПЦ як з централізованою структурою, надалі неможливий...». Об'єктивно – справа самої церкви, які їй рішення приймати. Але доказ обґрунтованості такого рішення супроводжувався наведенням фактів і оцінок негативного змісту щодо стану справ в УАПЦ та її керівництві (вина у зриві спроб об'єднання церков у 2001, 2005 та 2011 рр., застій у розвитку структур церкви, неякісність кадрового складу; «скандали між архієреями УАПЦ... як постійний стан буття УАПЦ» та ін.). Наслідком таких відносин між двома церквами і в середині УАПЦ став, як повідомляє прес-служба УПЦ КП, процес переходу десятків громад УАПЦ до УПЦ КП⁷³.

У свою чергу собор УАПЦ від 9 лютого 2012 р. прийняв рішення остаточно розірвати будь-яке спілкування з керівництвом УПЦ КП з питань об'єднання церков, звинувативши главу цієї церкви у політиканстві⁷⁴.

Поза сумнівом, що такий стан міжконфесійних відносин не додасть ні стабільності церквам, ні толерантності віруючим. Тим більше, що, як зазначається в повідомленні Прес-центру УПЦ КП, є побоювання, що характерні для УАПЦ настрої «непорозуміння і конфліктів» можуть бути привнесені і в УПЦ КП⁷⁵.

Якщо аналізувати проблему міжконфесійного діалогу з конкретних питань (Помісної церкви, церковної власності, ставлення до програми РПЦ «Новий мир», поширення церковного впливу на регіони домінування інших релігій тощо), як проблему, що справляє доволі сильний вплив на позицію, менталітет віруючого, то доводиться констатувати, що нинішній стан діалогу між найчисельнішими церквами і релігійними організаціями породжує в середовищі віруючих значною мірою настрої прихованої чи очевидної конфліктності, конфронтації, напруги, недовіри.

Інша масштабна проблема, де віруючі як об'єкти впливу виявляються залежними в своїх суспільних, світоглядно-релігійних, моральних, психологічних орієнтаціях та оцінках від стану міжрелігійних,

⁷³ Об'єднання парафій УАПЦ з Київським Патріархатом успішно триває.../ Повідомлення Прес-центру Київської Патріархії від 5 квітня 2013 р. // [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.cerkva.info/ru/news/patriarkh/3294-uapc-commentar.html>

⁷⁴ «Коммерсантъ»: В церквах согласия нет // [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.cerkva.info/ru/publications/smi/2158.html>

⁷⁵ Об'єднання парафій УАПЦ з Київським Патріархатом успішно триває.../ Повідомлення Прес-центру Київської Патріархії від 5 квітня 2013 р. // [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.cerkva.info/ru/news/patriarkh/3294-uapc-commentar.html>

міжконфесійних відносин, – це проблема змішаних шлюбів з іновірцями. Згідно Біблії, вважалося, що в шлюбах з іноплеменниками «сім'я святе» змішувалося з «народом іноплеменним» (Ездр. 9, 2), а тому такі шлюби не схвалювалися. Що це проблема не лише України, свідчать документи і дослідження багатьох авторитетних міжнародних, європейських організацій, громадськості. Нещодавно Апостольський престол, його Папська рада з питань сім'ї висловили стурбованість наростаючою динамікою міжрелігійних, міжконфесійних шлюбів і тими проблемами, які з'являються в сім'ях, де батьки належать до різної віри, а релігійні, а нерідко і правові приписи жорстко вимагають виховання дітей лише в певній релігії. Особливо гостро стоїть ця проблема у мусульмансько-християнських, мусульмансько-католицьких шлюбах⁷⁶.

В умовах України ця проблема також зачіпає міжрелігійні чи міжконфесійні відносини, особисті почуття і позиції релігійних спільнот. Нерідко спостерігається формальне ставлення чи й загалом ігнорування частиною сучасних вірян релігійно-церковних приписів щодо шлюбу та сімейних відносин, зокрема змішаних. Поясненнями цьому може бути низка причин, насамперед:

- поліконфесійна палітра держави, яка зумовлює достатньо широке релігійно-контактне поле особистих відносин, відтак віруючі вже не можуть, а почасти і не бажають обмежувати свої контакти з іновірцями, все частіше вступають у шлюб з представниками інших конфесій, нехристиянами;
- невбачання молоддю проблем у релігійно змішаних шлюбах, оскільки, по-перше, поволі ослаблюються культивовані раніше духовенством віросповідна окремішність, протиставлення однієї релігії іншій, релігійна зверхність; по-друге, характер дійсної релігійності серед молоді здебільшого не такий, щоб зумовлювати пріоритетність релігійного чинника у особистих відносинах.

Важливою у цьому контексті є ментальна характеристика віруючих-українців, які ніколи не вважали конфесійну відмінність перешкодою для утворення сім'ї⁷⁷. Тим більше, що незважаючи на сакралізацію релігійного шлюбу («Тільки єдина у вірі сім'я може стати «домашньою Церквою» (Рим. 16:5; Флм. 1:2), в якій чоловік і жінка разом з дітьми зростають у духовному вдосконаленні і пізнанні Бога. Відсутність єдності становить серйозну загрозу для цілісності подружнього союзу»⁷⁸), освячені церквою шлюби між віруючими розпадаються так же швидко, як і безрелігійні. Спроби церков загальмувати ці процеси, спираючись на здоровий релігійний консерватизм,

⁷⁶ Ватикан про міжрелігійні і міжконфесійні шлюби // [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://risu.org.ua/ua/index/all_news/world_news/51869/

⁷⁷ Колодний А. Україна в її релігійних виявах. Монографія. – Львів, 2005. – С.45.

⁷⁸ Основи соціальної концепції Української Православної Церкви. Питання особистої, сімейної та суспільної моралі Х. 3. від 27. 11. 2011 р. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.patriarchia.ru/ua/db/print/1207692.html>

апеляцію до традицій «своєї» віри, намагання відгородити віруючих від сучасних викликів, поки що мало результативні. Тому у ставленні до релігійно змішаних шлюбів церквам доводиться ставати на шлях поступової лібералізації, терпимості, осучаснення, відмови від стереотипів мислення тощо. Стан міжконфесійних, міжцерковних відносин і в цій проблемі виявляється доволі суттєвим: істотне поліпшення відносин між конфесіями християнського віросповідання робить шлюби між православними і католиками, православними і греко-католиками, православними і протестантами здебільшого малопроблемними. УПЦ МП, наприклад, більш лояльно ставиться до укладення шлюбів православних з католиками, членами давніх Східних Церков і протестантами, проте за умови благословення такого шлюбу в Православній церкві і виховання дітей у православної вірі⁷⁹, що, на нашу думку, не може не розцінюватися як вияв певної дискримінації, обмеження прав і свобод батьків. Висловлюючи терпиме ставлення до шлюбів з представниками інших конфесій, Церква намагається попередити своїх adeptів про непрості ситуації, з якими може зустрітися православний віруючий у такому шлюбі. Проблемами для православних віруючих у шлюбі з католиками є спільна молитва, підготовка до причастя, відмінність постів, різне відношення до контрацепції, хрещення і воцерковлення дітей, проблеми розлучень, тощо⁸⁰, що не може не позначатися на свідомості, настроях, менталітеті віруючих – учасників цих відносин.

Ще складніші справи із змішаними шлюбами між прихильниками християнського, мусульманського, іудейського та деяких інших віросповідань, у яких, до того ж, спрацьовують і інші перешкоди – етнічні, етнопсихологічні, етноморальні, політичні та ін., коли віруючий подекуди попадає в становище заручника міжрелігійних, міжнаціональних складнощів – традиційних чи ситуативних.

Греко-католицька церква також з пересторогою ставиться до шлюбів з іновірцями, що формує певну життєву позицію пересічних віруючих у ставленні до віруючих інших віросповідань. Змішаний шлюб нерідко сприймається як можлива небезпека обмежити свою віру, втратити контроль за релігійним вихованням дітей у греко-католицькому дусі. Тому для такого шлюбу потрібен дозвіл «компетентної влади» (зазвичай єпископа)⁸¹. А особа, що є не католиком, повинна дати письмову гарантію, що діти будуть охрещені

⁷⁹ Там само

⁸⁰ Козлов М. протоирей Браки между православными и католиками: видение пастырского аспекта проблемы в России начала XXI века / М. Козлов протоирей 13.01.2010 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.bogoslov.ru/text/1339605.html>

⁸¹ Кодекс Кононів Східних Церков титул 16 глава 7 Арт 4 Канон 813, 814 [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://old.ugcc.org.ua/CCEC/16.html#c813>.

і виховані в католицькій церкві та не перешкоджатиме охрещеному подругові у виявленні своєї віри⁸².

Як зазначають дослідники протестантизму «в оцінці до шлюбів із іновірцями ставлення протестантських лідерів лишається в цілому негативним. Причому адвентистські лідери заявили про категоричне неприйняття таких шлюбів. Лідери інших конфесій не схильні забороняти такі шлюби; дехто з п'ятидесятницьких пасторів шлюб із православними не схвалює»⁸³.

Надмірний релігійний консерватизм церков, релігійних організацій щодо шлюбу сьогодні може бути сприйнятий віруючими доволі неоднозначно, розцінений як свідчення нетолерантного ставлення до представників інших конфесій, релігій, як порушення права віруючого на свободу вибору, думки, слова; як тиск на релігійне сумління сучасного віруючого. Звідси – готовність віруючого, особливо молодого, шукати віросповідання, яке б більш адекватно відповідало його настроям, інтересам і релігійним прагненням. Нині, за даними соціологічних опитувань, 68% віруючих висловилися про свою повну або часткову готовність прийняти людину інших релігійних поглядів як чоловіка / дружину, тоді як не готові до такого кроку лише 15%. У конфесійному розрізі 61,1% греко-католиків та 68,7% православних готові прийняти іншу за віросповіданням людину як чоловіка / дружину (відповідно 28,1% та 14,5% представників означених конфесій до такого кроку не готові⁸⁴).

Таким чином, як засвідчують наведені приклади, сучасний віруючий цілеспрямовано чи опосередковано стає об'єктом впливу багатьох суспільних, релігійних чинників і, немалою мірою, міжрелігійних, міжконфесійних відносин. Оскільки ці відносини, з одного боку, тяжіють до обумовлених релігійними догмами традиційності, консерватизму, спадкоємності у ставленні до інших релігій, з другого – не можуть не враховувати суспільні реалії (глобалізація інформаційного простору, зміна соціальних, культурних і духовних векторів розвитку, процеси секуляризації і десекуляризації, зміни в характері сучасної релігійності тощо), наростаюча поліконфесійність, толерантизація релігійного простору України та ін., то міжрелігійні, міжконфесійні відносини не можуть залишатися незмінними і приречені реформуватися, змінюватися, осучаснюватися, враховувати нові тенденції і процеси в релігійному середовищі і поза ним. Тим самим змінюється парадигма впливу таких модерних відносин на віруючого.

Висновки. Перспектива співіснування релігій у поліконфесійній Україні вимагає нарощування конструктивної і мінімізації деструктивної, конфліктної

⁸² Канонічні перешкоди щодо церковного шлюбу / [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://www.ukrcathchurch.com/religious_education/canonical_obstacles_to_a_church_wedding.html

⁸³ Спис О. Релігійно-суспільні та соціокультурні зміни в пізньопротестантських громадах (за результатами експертного опитування) / О Спис від 4. 05. 2005 р. [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://risu.org.ua/ua/index/studios/studies_of_religions/11612/.

⁸⁴ Паращевін М. Релігія та релігійність в Україні. – К., 2009. – С. 62-63.

складової цих відносин. Відповідним чином буде змінюватися і парадигма та характер впливу міжрелігійних відносин на сучасного віруючого як на об'єкт, що постійно перебуває у силовому полі таких відносин. Ймовірно, що за всіх особливостей нинішнього віруючого (здебільшого загальна освіченість, але поверхові релігійні знання; самодостатність, незалежність позиції, слабкий зв'язок з релігійною громадою, синкретизм релігійних поглядів тощо), він буде й надалі залишатися в полі не лише позитивних, конструктивних виявів міжцерковних, міжконфесійних відносин, а й негативних. Подальший розвиток конструктивної складової міжрелігійних відносин в Україні (підготовка спільних документів з суспільно значущих питань, взаємне інформування, участь у роботі міжконфесійних дорадчих органів, у міжконфесійній соціальній роботі тощо) дає підстави прогнозувати, що віруючий як учасник цих відносин буде формуватися як носій загальнолюдських і християнських рис особистості. Очікуваним буде зворотний, корегуючий вплив такого віруючого на характер і пріоритети міжрелігійних відносин.